

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ
СПРАВ

Факультет № 6

Кафедра цивільного права та процесу

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

з навчальної дисципліни

«Сучасні доктрини цивільного процесу»

вибіркових компонент

освітньої програми третього (освітньо-наукового) рівня вищої
освіти

081 Право (правозастосування – спеціалізація 12.00.03)

Харків (Вінниця) 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25.08.2023 № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної
ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 8

Розглянуто на засіданні кафедри цивільного права та процесу (протокол від 28.08.2023 № 8)

Розробник:

1. Професор кафедри цивільного права та процесу, докт. юрид. наук,
професор Кройтор Володимир Андрійович

Рецензенти:

1. Завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Харківського національного університету внутрішніх справ, канд. юрид. наук, доцент
Зайцев Олексій Леонідович.

2. Професор кафедри цивільного права № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, канд. юрид. наук, професор Борисова Валентина Іванівна.

1. Загальні методичні вказівки

Вивчення курсу «Сучасні доктрини цивільного процесу» є важливим етапом на шляху поглибленого оволодіння знаннями про доктрини науки цивільного процесу.

При підготовці до семінарського заняття здобувач наукового ступеня має мати на увазі, що семінарське заняття є однією з форм вивчення вказаного курсу і розпочинається з:

- ознайомлення зі змістом відповідної теми в анотації навчальної дисципліни; ознайомлення з питаннями, які заплановано розглянути на занятті; звернення до конспекту лекції;
- звернення до методичних вказівок лектора щодо особливостей вивчення даної теми; опрацювання рекомендованої для вивчення теми літератури, конспектування окремих положень, що стосуються питань теми;

Використовуючи підручники, навчальні посібники необхідно:

- добре засвоїти поняття, які є визначними /опорними/ для цієї теми і виділені в плані заняття; зробити в зошиті конспект основних положень теми, яка виноситься на заняття; продумати на кожне питання, що виноситься на обговорення, план відповіді – це допоможе зробити свою відповідь чіткою, логічною та послідовною;
- повторити основні положення та визначення з попередніх тем; ознайомитися з переліком запропонованих тем рефератів.

Ознайомлюючись з питаннями, які будуть обговорюватися на заняттях, варто звернути увагу, що відповіді на теоретичні питання повинні бути докладними та обґрунтованими, містити посилання на нормативно-правові акти.

Вирішення практичних завдань здійснюються у письмовій формі.

Усі складені документи зачитуються та обговорюються під час проведення занять.

Результати роботи здобувачів наукового ступеня оцінюються викладачем згідно із встановленими вимогами.

2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами

2.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни		Види контролю
	Всього	з них:	

		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Тема № 1. Основні доктрини щодо вчення про судову владу та правосуддя	12	2	4			6	екзамен
Тема № 2. Основні доктрини щодо вчення про цивільні процесуальні правовідносини та їх суб'єктів	12	2	4			6	
Тема № 3. Основні доктрини щодо вчення про принципи цивільного процесуального права	12	2	4			6	
Тема № 4. Основні доктрини щодо вчення про цивільне судочинство та цивільну процесуальну форму	12	2	4			6	
Тема № 5. Основні доктрини щодо вчення про цивільну юрисдикцію	12	2	4			6	
Тема № 6. Основні доктрини щодо вчення про процесуальні строки	8	2	2			4	
Тема № 7. Основні доктрини щодо вчення про доказів та доказування	10	2	2			6	
Тема № 8. Основні доктрини щодо вчення про перегляду судових рішень	12	2	4			6	
Всього за семестр:	90	16	28			46	

2.2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (заочна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни		Види контролю
	Всього	з них:	

		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Тема № 1. Основні доктрини щодо вчення про судову владу та правосуддя	12	1	2			9	екзамен
Тема № 2. Основні доктрини щодо вчення про цивільні процесуальні правовідносини та їх суб'єктів	12	1	2			9	
Тема № 3. Основні доктрини щодо вчення про принципи цивільного процесуального права	12	1	2			9	
Тема № 4. Основні доктрини щодо вчення про цивільне судочинство та цивільну процесуальну форму	12	1	2			9	
Тема № 5. Основні доктрини щодо вчення про цивільну юрисдикцію	12	1	2			9	
Тема № 6. Основні доктрини щодо вчення про процесуальні строки	10	1	-			9	
Тема № 7. Основні доктрини щодо вчення про доказів та доказування	10	1	-			9	
Тема № 8. Основні доктрини щодо вчення про перегляду судових рішень	10	1	-			9	
Всього за семестр:	90	8	10			72	

3. Методичні вказівки до семінарських занять

Тема № 1. «Основні доктрини щодо вчення про судову владу та правосуддя»

Семінарське заняття «Основні доктрини щодо вчення про судову владу та правосуддя»

Навчальна мета заняття: визначитися з основними доктринами форм захисту прав та законних інтересів громадян та організацій та з впливом реформування приватного права на розвиток системи і форм цивільної юрисдикції.

Кількість годин:

денна форма навчання – 4 години;

заочна форма навчання – 2 години.

Навчальні питання:

1. Основні доктрини щодо вчення про форми захисту прав та законних інтересів громадян та організацій.
2. Основні доктрини щодо вчення про вплив реформування приватного права на розвиток системи і форм цивільної юрисдикції.
3. Основні доктрини щодо вчення про судову форму захисту цивільних прав, свобод та інтересів фізичних осіб, юридичних осіб та інтересів держави.
4. Основні доктрини щодо вчення про правосуддя в цивільних справах.
5. Основні доктрини щодо вчення про доступність правосуддя та правової допомоги

Методичні вказівки до кожного питання теми:

1. Основні доктрини щодо вчення про форми захисту прав та законних інтересів громадян та організацій.

В межах даного питання необхідно зупинитись на проблемах форм захисту прав та законних інтересів громадян та організацій. *Форма захисту суб'єктивних прав* розглядається процесуалістами як діяльність компетентних органів щодо захисту прав, тобто із встановлення фактичних обставин, застосування до них норм права, ухвалення рішення і здійснення контролю за його виконанням (В. В. Комаров, С. Я. Фурса та ін.).

2. Основні доктрини щодо вчення про вплив реформування приватного права на розвиток системи і форм цивільної юрисдикції.

Слід зазначити, що реформування приватного права в незалежній Україні істотно впливає й на розвиток цивільної юрисдикції.

3. Основні доктрини щодо вчення про судову форму захисту цивільних прав, свобод та інтересів фізичних осіб, юридичних осіб та інтересів держави. Судова система України: стан та перспективи розвитку. Судова форма захисту цивільних прав, свобод та інтересів фізичних осіб, юридичних осіб та інтересів держави (поняття та значення). В межах даного питання необхідно зупинитись на обґрунтуванні положення про те, що судова форма, безумовно, є основною формою захисту порушених цивільних прав та інтересів.

4. Основні доктрини щодо вчення про правосуддя в цивільних справах.

В межах цього питання слід зазначити, що правосуддя є змістом, а судочинство – формою виразу цього змісту. Судочинство – це передбачений законодавством порядок розгляду справ, це форма виразу правосуддя, в той же час правосуддя – це діяльність суду по вирішенню конкретної справи з метою забезпечення реалізації заінтересованою особою права на судовий захист.

5. Основні доктрини щодо вчення про доступність правосуддя та правової допомоги.

При розгляді цього питання слід зазначити, що згідно зі ст. 15 ЦПК особа, яка бере участь у справі, має *право на правову допомогу*, яка надається адвокатами або іншими фахівцями у галузі права в порядку, встановленому

законом. *Безоплатна правова допомога* надається в порядку, встановленому законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги. Відповідно до ч. 1 ст. 2 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» *адвокатура України* – недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти:

1. Судова реформа в Україні.

Теми для рефератів:

1. Вплив реформування приватного права на розвиток системи і форм цивільної юрисдикції.
2. Судова система України: стан та перспективи розвитку.
3. Проблеми розмежування компетенції загальних і господарських судів.
4. Проблеми розмежування компетенції загальних судів і нотаріату.
5. Порядок розгляду справ в третейських судах.
6. Проблеми визначення джерел цивільного процесуального права.
7. Проблеми доступності правосуддя та юридичної допомоги.

Література:

1. Конституція України : прийнята 26 черв. 1998 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Цивільний кодекс України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/card6#Public>
3. Цивільний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закону України від 5 липня 2012 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
5. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 2 черв. 2011 р. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 51. Ст. 577. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3674-17>
6. Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 47. Ст. 256. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 року. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 1697-VII. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.

8. Про судову експертизу : Закон України від 25 лют. 1994 р. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 28. Ст. 232. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.
9. Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України № 4002-XII від 24.02.1994. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4002-12#Text>
10. Про медіацію. Закон України від 16 листопада 2021 року № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
11. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. №32. Ст.422. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>
12. Про нотаріат : Закон України від 2 вересня 1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 384. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>
13. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
14. Про третейські суди : Закон України № 1701-IV від 11.05.2004. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-15#Text>
15. Цивільний процес : навч. посіб. / [О. Г. Бортнік, О. Л. Зайцев, В. А. Кройтор та ін.] ; за заг. ред. В. А. Кройтора ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 336 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/items/610deeb0-76fa-4421-8361-1d8674694e5a>
16. Кройтор В.А., Садикова Я.М. Цивільний процес : Навчальний посібник. Суми ВВП «Мрія», 2020. 384 с.
17. Цивільне процесуальне право України: підручник. Вид. 2-ге, переробл. та допов. : у 2 т. / за загальною ред. д.ю.н., професора, академіка М. М. Ясинка. Київ: Алерта, 2021. Т. 1. 330 с.
18. Цивільне процесуальне право України (Загальна частина): підруч. / О.В. Гетманцев, Л.А. Кондрат'єва, Л.А. Остафійчук, А.Л. Паскар, І.Ю. Татулич; за ред. О.В. Гетманцева. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022, 412 с.
19. Цивільне процесуальне право України (Особлива частина): підруч. / О.В. Гетманцев, Л.А. Кондрат'єва, Л.А. Остафійчук, А.Л. Паскар, І.Ю. Татулич; за ред. О.В. Гетманцева. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022, 240 с.
20. Кройтор В.А. Принципи цивільного судочинства та їх система: проблеми сучасної теорії і практики. Монографія. Харків : Право, 2020. 672 С.
21. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.
22. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний

коментар / за заг. ред. Василюк Н.В., Гулька Б.І., Кота О.О. Київ : «Дакор», 2021. 1028 с.

23. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. д.ю.н., професора М. М. Ясинка К.: Алерта, 2020. 810 с.

24. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. д.ю.н., професора М. М. Ясинка К.: Алерта, 2023. 860 с.

25. Господарський процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. д.ю.н., професора М. М. Ясинка. К.: Алерта, 2018. 522 с.

26. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/aea50429-a2e0-4fee-b84f-f0efef503c19/content>

27. Альтернативні способи вирішення спорів : навч. посіб. / М. Я. Білак, Ю. Д. Притика, О. М. Спектор, М. М. Хоменко / За ред. Ю. Д. Притики. Харків : Право, 2019. 264 с.

28. Медіація у професійній діяльності юриста : підручник / авт. кол.: Т. Білик, Р. Гаврилюк, І. Городиський [та ін.] ; за ред. Н. Крестовської, Л. Романадзе. Одеса : Екологія, 2019. 456 с. URL: <https://namu.com.ua/ua/downloads/-pidrychnik-dlya-uristov/%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%B7%20%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97.pdf>

29. Альтернативні способи вирішення цивільних спорів за законодавством України : навчальний посібник / Верба-Сидор О. Б., Воробель У. Б., Грабар Н. М., Дутко А. О., Юркевич Ю. М.; за ред. канд. юрид. наук, доц. О. Б. ВербиСидор. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 416 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3835/1/verba-sydor_26-05-21.pdf

30. Галунова Л.І. Альтернативні способи врегулювання конфліктів у сфері права інтелектуальної власності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.03. Одеса, 2021. 20 с.

31. Господарський процес : навч. посіб. / [В.А.Кройтор, О.В.Синегубов, О.Г.Бортнік та ін.] : за заг. ред. проф. В. А. Кройтора ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 328 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/063f522e-b942-416e-8c27-03a58f6d05aa/content>

22. Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України. Доктрина приватного права України. Т. 3. Харків: Право, 2013. 760 с.

Тема № 2. «Основні доктрини щодо вчення про цивільні процесуальні правовідносини та їх суб'єктів»

Семінарське заняття «Основні доктрини щодо вчення про цивільні процесуальні правовідносини та їх суб'єктів»

Навчальна мета заняття: визначитися з основними доктринами цивільних процесуальних правовідносин.

Кількість годин:

денна форма навчання – 4 години;

заочна форма навчання – 2 години.

Навчальні питання:

1. Основні доктрини щодо вчення про цивільні процесуальні правовідносини
2. Основні доктрини щодо вчення про суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин.
3. Основні доктрини щодо вчення про суд як суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин.
4. Основні доктрини щодо вчення про учасників цивільного процесу.

Методичні вказівки до кожного питання теми:

1. Основні доктрини щодо вчення про цивільні процесуальні правовідносини

При дослідженні цього питання слід мати на увазі, що дослідження проблематики процесуальних правовідносин завжди є актуальним, оскільки є базою для практично всіх теоретичних розробок процесуальної науки. Велика увага до цивільних процесуальних правовідносин обумовлена тим, що вони є засобом застосування норм цивільного процесуального права, відображають динаміку процесу.

2. Основні доктрини щодо вчення про суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин.

Учасники судового провадження по справі є суб'єктами цивільних процесуальних відносин, що виникають у зв'язку з її розглядом. При дослідженні цього питання слід мати на увазі, що в науці процесуального права проведено *класифікацію суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин* за різними критеріями. Детальному дослідженню потребує питання про об'єкт та зміст цивільних процесуальних правовідносин.

3. Основні доктрини щодо вчення про суд як суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин.

Першу групу суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин в усіх класифікаціях утворюють суди всіх ланок судової системи України. Суд є *обов'язковим суб'єктом процесуальних правовідносин*. Правове становище суду визначається його *правосуб'єктністю*. Зміст правосуб'єктності суду складається з юрисдикції та комплексу повноважень, чим відрізняється від змісту правосуб'єктності всіх інших суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин.

4. Основні доктрини щодо вчення про учасників цивільного процесу.

До характерних ознак учасників справи, в доктрині цивільного процесуального права відносять наявність юридичної заінтересованості у результатах вирішення судом справи і в реалізації постановленого по ній рішення, наділення процесуальними правами та обов'язками, які дають змогу впливати на хід та розвиток процесу і захищати в суді власні суб'єктивні права чи охоронювані законом інтереси, права та інтереси інших осіб, державні або суспільні інтереси. Детальному дослідженню потребує питання про цивільну процесуальну правоздатність та дієздатність.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти:

1. Правове становище учасників цивільної справи.
2. Проблеми визначення процесуального становища учасників сторін в цивільному процесі.
3. Проблеми визначення процесуального становища учасників третіх осіб в цивільному процесі.
4. Проблеми процесуального правонаступництва в цивільному процесі.
5. Проблеми визначення процесуального становища учасників представників.
6. Проблеми участі у цивільному процесі органів та осіб, яким за законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб.
7. Проблеми участі інших учасників цивільного процесу

Теми для рефератів:

1. Проблеми визначення поняття цивільних процесуальних правовідносин та передумови їх виникнення
2. Суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин.
3. Суд як суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин. Цивільна юрисдикція судів.
4. Проблеми визначення процесуального становища учасників цивільного процесу.

Література:

1. Конституція України : прийнята 26 черв. 1998 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Цивільний кодекс України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/card6#Public>
3. Цивільний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закону України від 5 липня 2012 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
5. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 2 черв. 2011 р. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 51. Ст. 577. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3674-17>
6. Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 47. Ст. 256. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Про прокуратуру : закон України від 14 жовтня 2014 року. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 1697-VII. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.
8. Про судову експертизу : Закон України від 25 лют. 1994 р. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 28. Ст. 232. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.
9. Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України № 4002-XII від 24.02.1994. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4002-12#Text>
10. Про медіацію. Закон України від 16 листопада 2021 року № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
11. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. №32. Ст.422. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>
12. Про нотаріат : Закон України від 2 вересня 1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 384. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>
13. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
14. Про третейські суди : Закон України № 1701-IV від 11.05.2004. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-15#Text>
15. Цивільний процес : навч. посіб. / [О. Г. Бортнік, О. Л. Зайцев, В. А. Кройтор та ін.] ; за заг. ред. В. А. Кройтора ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 336 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/items/610deeb0-76fa-4421-8361-1d8674694e5a>
16. Кройтор В.А., Садикова Я.М. Цивільний процес : Навчальний посібник.

Суми ВВП «Мрія», 2020. 384 с.

17.Цивільне процесуальне право України: підручник. Вид. 2-ге, переробл. та допов. : у 2 т. / за загальною ред. д.ю.н., професора, академіка М. М. Ясинка. Київ: Алерта, 2021. Т. 1. 330 с.

18.Цивільне процесуальне право України (Загальна частина): підруч. / О.В. Гетманцев, Л.А. Кондрат'єва, Л.А. Остафійчук, А.Л. Паскар, І.Ю. Татулич; за ред. О.В. Гетманцева. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022, 412 с.

19.Цивільне процесуальне право України (Особлива частина): підруч. / О.В. Гетманцев, Л.А. Кондрат'єва, Л.А. Остафійчук, А.Л. Паскар, І.Ю. Татулич; за ред. О.В. Гетманцева. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022, 240 с.

20.Кройтор В.А. Принципи цивільного судочинства та їх система: проблеми сучасної теорії і практики. Монографія. Харків : Право, 2020. 672 С.

21.Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.

22.Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. Василюк Н.В., Гулька Б.І., Кота О.О. Київ : «Дакор», 2021. 1028 с.

23.Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. д.ю.н., професора М. М. Ясинка К.: Алерта, 2020. 810 с.

24.Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. д.ю.н., професора М. М. Ясинка К.: Алерта, 2023. 860 с.

25.Господарський процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. д.ю.н., професора М. М. Ясинка. К.: Алерта, 2018. 522 с.

26.Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/aea50429-a2e0-4fee-b84f-f0efef503c19/content>

27.Альтернативні способи вирішення спорів : навч. посіб. / М. Я. Білак, Ю. Д. Притика, О. М. Спектор, М. М. Хоменко / За ред. Ю. Д. Притики. Харків : Право, 2019. 264 с.

28.Господарський процес : навч. посіб. / [В.А.Кройтор, О.В.Синегубов, О.Г.Бортнік та ін.] : за заг. ред. проф. В. А. Кройтора ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 328 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/063f522e-b942-416e-8c27-03a58f6d05aa/content>

29.Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України. Доктрина приватного права України. Т. 3. Харків: Право, 2013. 760 с.

Тема № 3. «Основні доктрини щодо вчення про принципи цивільного процесуального права»

Семінарське заняття «Основні доктрини щодо вчення про принципи цивільного процесуального права»

Навчальна мета заняття: визначитися з основними доктринами принципів цивільного процесуального права.

Кількість годин:

денна форма навчання – 4 години;

денна форма навчання – 2 години;

Навчальні питання:

1. Основні доктрини щодо вчення про принципи цивільного процесуального права.
2. Основні доктрини щодо вчення про систему принципів цивільного процесуального права.
3. Основні доктрини щодо вчення про диспозитивність як принцип цивільного судочинства.
4. Основні доктрини щодо вчення про змагальність як принцип цивільного судочинства.
5. Основні доктрини щодо вчення про рівноправність сторін.

Методичні вказівки до кожного питання теми

1. Основні доктрини щодо вчення про принципи цивільного процесуального права.

При дослідженні цього питання слід мати на увазі, що складно дати яке-небудь однозначне і вичерпне визначення поняття принципів цивільного процесуального права, оскільки в юридичній літературі дотепер не досягнуто єдності думок з таких питань, як визначення поняття принципів права взагалі, так і принципів цивільного процесуального права. У визначення поняття принципу цивільного процесуального права повинні включатися лише такі ознаки сутнісного змісту, що притаманні їм і відрізняють їх від норм права і права як єдиного цілого, щоб визначення не страждало зайвою деталізацією і, відповідно, невизначеністю

2. Основні доктрини щодо вчення про систему принципів цивільного процесуального права.

При дослідженні цього питання слід мати на увазі, що перспективним для подальших наукових досліджень поділ принципів на основоположні (фундаментальні) принципи цивільного судочинства та «інші» принципи цивільного судочинства.

1. Основні доктрини щодо вчення про диспозитивність як принцип цивільного судочинства.

При дослідження цього питання слід мати на увазі, відповідно до ст. 13 ЦПК суд розглядає цивільні справи не інакше як за зверненням фізичних чи юридичних осіб, поданим відповідно до ЦПК, в межах заявлених ними вимог і на підставі доказів сторін та інших осіб, які беруть участь у справі. *Диспозитивність* виявляється як єдність волі та волевиявлення матеріально заінтересованої особи, здійсненої безпосередньо чи опосередковано через представника, вільно обирати варіанти поведінки, засоби судового захисту в силу юридичної природи цивільних процесуальних правовідносин. Здійснення заінтересованою особою відповідними засобами судового захисту має як наслідок рух справи. Втім, така свобода заінтересованих осіб має певні межі, обумовлені метою цивільного судочинства. Тому дотримання цивільної процесуальної форми суб'єктами цивільного процесу та необхідність виконання його завдань визначають наявність публічно-правового інтересу в цивільному процесі: процесуальної активності суду, яка також є невід'ємною умовою розвитку процесу.

2. Основні доктрини щодо вчення про змагальність як принцип цивільного судочинства.

При дослідження цього питання слід мати на увазі, наближення цивільного процесу до моделі «чистої» змагальності та зменшення процесуальної активності суду в процесі доказування у будь-якому разі не виключає необхідності дотримання суб'єктами цивільного процесу цивільної процесуальної форми та виконання завдань, обумовлених наявністю у суду дискреційних повноважень як органу публічної влади щодо забезпечення змагального процесу

3. Основні доктрини щодо вчення про рівноправність сторін.

При дослідження цього питання слід мати на увазі, що сутність процесуальної рівноправності полягає в тому, що сторони у цивільному процесі наділяються рівними (але не однаковими) процесуальними правами та обов'язками.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти:

1. Теоретичні та практичні проблеми механізму застосування принципів цивільного судочинства

Теми для рефератів:

1. Проблема визначення поняття принципів цивільного процесуального права.
2. Проблема системи принципів цивільного процесуального права.
3. Поєднання диспозитивності та процесуальної активності суду як принцип цивільного судочинства.
4. Поєднання змагальності та процесуальної активності суду як принцип цивільного судочинства.
5. Принцип поєднання начал рівноправності сторін та забезпечення

балансу їх рівних правових можливостей.

Література:

1. Конституція України : прийнята 26 черв. 1998 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Цивільний кодекс України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/card6#Public>
3. Цивільний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закону України від 5 липня 2012 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
5. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 2 черв. 2011 р. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 51. Ст. 577. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3674-17>
6. Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 47. Ст. 256. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Про прокуратуру : закон України від 14 жовтня 2014 року. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 1697-VII. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.
8. Про судову експертизу : Закон України від 25 лют. 1994 р. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 28. Ст. 232. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.
9. Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України № 4002-XII від 24.02.1994. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4002-12#Text>
10. Про медіацію. Закон України від 16 листопада 2021 року № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
11. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. №32. Ст.422. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>
12. Про нотаріат : Закон України від 2 вересня 1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 384. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>
13. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
14. Про третейські суди : Закон України № 1701-IV від 11.05.2004. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-15#Text>
15. Цивільний процес : навч. посіб. / [О. Г. Бортнік, О. Л. Зайцев, В. А.

Кройтор та ін.] ; за заг. ред. В. А. Кройтора ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 336 с. URL:

<https://dspace.univd.edu.ua/items/610deeb0-76fa-4421-8361-1d8674694e5a>

16. Кройтор В.А., Садикова Я.М. Цивільний процес : Навчальний посібник. Суми ВВП «Мрія», 2020. 384 с.

17. Цивільне процесуальне право України: підручник. Вид. 2-ге, переробл. та допов. : у 2 т. / за загальною ред. д.ю.н., професора, академіка М. М. Ясинка. Київ: Алерта, 2021. Т. 1. 330 с.

18. Цивільне процесуальне право України (Загальна частина): підруч. / О.В. Гетманцев, Л.А. Кондрат'єва, Л.А. Остафійчук, А.Л. Паскар, І.Ю. Татулич; за ред. О.В. Гетманцева. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022, 412 с.

19. Цивільне процесуальне право України (Особлива частина): підруч. / О.В. Гетманцев, Л.А. Кондрат'єва, Л.А. Остафійчук, А.Л. Паскар, І.Ю. Татулич; за ред. О.В. Гетманцева. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022, 240 с.

20. Кройтор В.А. Принципи цивільного судочинства та їх система: проблеми сучасної теорії і практики. Монографія. Харків : Право, 2020. 672 С.

21. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.

22. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. Василюк Н.В., Гулька Б.І., Кота О.О. Київ : «Дакор», 2021. 1028 с.

23. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. д.ю.н., професора М. М. Ясинка К.: Алерта, 2020. 810 с.

24. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. д.ю.н., професора М. М. Ясинка К.: Алерта, 2023. 860 с.

25. Господарський процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. д.ю.н., професора М. М. Ясинка. К.: Алерта, 2018. 522 с.

26. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/aea50429-a2e0-4fee-b84f-f0efef503c19/content>

27. Господарський процес : навч. посіб. / [В.А.Кройтор, О.В.Синегубов, О.Г.Бортнік та ін.] : за заг. ред. проф. В. А. Кройтора ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 328 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/063f522e-b942-416e-8c27-03a58f6d05aa/content>

28. Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України. Доктрина приватного права України. Т. 3. Харків: Право, 2013. 760 с.

Тема № 4. «Основні доктрини щодо вчення про цивільне судочинство»

Семінарське заняття «Основні доктрини щодо вчення про цивільне судочинство»

Навчальна мета заняття: визначитися з основними доктринами щодо поняття цивільного процесу (цивільного судочинства), поняття цивільної процесуальної форми (суть, основні риси та значення).

Кількість годин:

денна форма навчання – 4 години;

заочна форма навчання – 2 години;

Навчальні питання:

1. Основні доктрини щодо вчення про поняття та значення цивільного процесу (цивільного судочинства).
2. Основні доктрини щодо вчення про цивільну процесуальну форму у цивільному процесі
3. Основні доктрини щодо вчення про позовну форму захисту цивільних прав та інтересів фізичних та юридичних осіб.
4. Основні доктрини щодо вчення про наказне провадження у цивільному процесі
5. Основні доктрини щодо вчення про окреме провадження у цивільному процесі

Методичні вказівки до кожного питання теми

1. Основні доктрини щодо вчення про поняття та значення цивільного процесу (цивільного судочинства).

При дослідженні цього питання слід мати на увазі, що згідно ст. 6 Конституції України державна влада здійснюється на засадах поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Свої повноваження судова влада реалізує через правосуддя – діяльність судів по розгляду і вирішенню кримінальних, цивільних, адміністративних та господарських справ. Така діяльність відбувається у відповідній формі судочинства – встановленому законом порядку здійснення правосуддя. Крім того, слід зазначити, що цивільний процес – це завжди певна сукупність послідовно вчинюваних дій, у зв'язку з чим доцільним є його поділ на певні етапи, які називають *стадії*.

2. Основні доктрини щодо вчення про цивільну процесуальну форму у цивільному процесі

При дослідженні цього питання слід мати на увазі, що цивільний процес є однією із форм відправлення правосуддя і відрізняється від діяльності інших органів, що розглядають цивільні справи, наявністю специфічної *цивільної*

процесуальної форми. Цивільне судочинство має свій властивий йому зміст і процесуальну форму. Змістом є діяльність суду і учасників процесу, а цивільною процесуальною формою – об’єктивне (зовнішнє) вираження вчинення, закріплення і оформлення відповідної діяльності. Така діяльність здійснюється у точно визначеному процесуальному порядку, за встановленими правилами, у встановленій процесуальній формі судового засідання, безпосередньо, усно, і фіксується у відповідних процесуальних документах.

3. Основні доктрини щодо вчення про позовну форму захисту цивільних прав та інтересів фізичних та юридичних осіб.

При дослідження цього питання слід мати на увазі, що позов та позовне провадження – центральні категорії всього цивілістичного процесу. *Позовне провадження* є універсальним за своєю юридичною природою. Процесуальний регламент розгляду справ позовного провадження може бути застосовано не лише до справ, що відносяться до даного виду провадження, а й до справ окремого провадження (за деякими винятками, що встановлені ЦПК), і певною мірою – до інших справ, передбачених ЦПК. Саме тому дослідження та вивчення позовного провадження та позову дозволяє одночасно отримати інформацію і зрозуміти основні правила розгляду практично всіх справ, що підпадають під юрисдикцію судів загальної юрисдикції.

4. Основні доктрини щодо вчення про наказне провадження у цивільному процесі

При дослідження цього питання слід мати на увазі, що *наказне провадження* є автономним провадженням цивільного судочинства і характеризується специфічним предметом судової діяльності, яким є не спір про право (позовна справа), а вимога про захист суб’єктивних прав у безспірній формі наказного провадження (справа наказного провадження), хоча об’єкт судового захисту у цих провадженнях є єдиним – права, свободи чи інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб.

5. Основні доктрини щодо вчення про окреме провадження у цивільному процесі

У цивільному процесуальному законодавстві закладена конструкція декількох форм цивільного судочинства – спірного (позовного) та особливого порядку цивільного процесу, викликаного необхідністю формулювання спеціальних норм процесуального права. Поділ цивільного процесу на позовне, окреме та наказне провадження має важливе значення і сприяє виконанню завдань цивільного судочинства. Справи *окремого провадження* мають різну сутність та специфічну матеріально-правову природу, яка визначається певними особливостями об’єктів та способів судового захисту.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти:

1. Цивільна процесуальна форма позовного провадження.

Теми для рефератів:

1. Проблеми визначення поняття та значення цивільного процесу (цивільного судочинства). Стадії цивільного судочинства
2. Проблеми визначення поняття цивільної процесуальної форми (суть, основні риси та значення) у цивільному процесі
3. Проблеми позовної форми захисту цивільних прав та інтересів фізичних та юридичних осіб.
4. Проблеми розгляду справ у порядку спрощеного провадження.
5. Проблеми заочного розгляду справ.
6. Проблеми наказного провадження у цивільному процесі
7. Проблеми окремого провадження у цивільному процесі

Література:

1. Конституція України : прийнята 26 черв. 1998 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Цивільний кодекс України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/card6#Public>
3. Цивільний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закону України від 5 липня 2012 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
5. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 2 черв. 2011 р. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 51. Ст. 577. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3674-17>
6. Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 47. Ст. 256. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Про прокуратуру : закон України від 14 жовтня 2014 року. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 1697-VII. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.
8. Про судову експертизу : Закон України від 25 лют. 1994 р. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 28. Ст. 232. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.
9. Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України № 4002-XII від 24.02.1994. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4002-12#Text>
10. Про медіацію. Закон України від 16 листопада 2021 року № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
11. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. №32. Ст.422. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>

12.Про нотаріат : Закон України від 2 вересня 1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 384. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>

13.Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

14.Про третейські суди : Закон України № 1701-IV від 11.05.2004. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-15#Text>

15.Цивільний процес : навч. посіб. / [О. Г. Бортнік, О. Л. Зайцев, В. А. Кройтор та ін.] ; за заг. ред. В. А. Кройтора ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 336 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/items/610deeb0-76fa-4421-8361-1d8674694e5a>

16.Кройтор В.А., Садикова Я.М. Цивільний процес : Навчальний посібник. Суми ВВП «Мрія», 2020. 384 с.

17.Цивільне процесуальне право України: підручник. Вид. 2-ге, переробл. та допов. : у 2 т. / за загальною ред. д.ю.н., професора, академіка М. М. Ясинка. Київ: Алерта, 2021. Т. 1. 330 с.

18.Цивільне процесуальне право України (Загальна частина): підруч. / О.В. Гетманцев, Л.А. Кондрат'єва, Л.А. Остафійчук, А.Л. Паскар, І.Ю. Татулич; за ред. О.В. Гетманцева. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022, 412 с.

19.Цивільне процесуальне право України (Особлива частина): підруч. / О.В. Гетманцев, Л.А. Кондрат'єва, Л.А. Остафійчук, А.Л. Паскар, І.Ю. Татулич; за ред. О.В. Гетманцева. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022, 240 с.

20.Кройтор В.А. Принципи цивільного судочинства та їх система: проблеми сучасної теорії і практики. Монографія. Харків : Право, 2020. 672 С.

21.Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.

22.Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. Василюк Н.В., Гулька Б.І., Кота О.О. Київ : «Дакор», 2021. 1028 с.

23.Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. д.ю.н., професора М. М. Ясинка К.: Алерта, 2020. 810 с.

24.Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. д.ю.н., професора М. М. Ясинка К.: Алерта, 2023. 860 с.

25.Господарський процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. д.ю.н., професора М. М. Ясинка. К.: Алерта, 2018. 522 с.

26.Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с. URL:

<https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/aea50429-a2e0-4fee-b84f-f0efef503c19/content>

27. Альтернативні способи вирішення спорів : навч. посіб. / М. Я. Білак, Ю. Д. Притика, О. М. Спектор, М. М. Хоменко / За ред. Ю. Д. Притики. Харків : Право, 2019. 264 с.

28. Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України. Доктрина приватного права України. Т. 3. Харків: Право, 2013. 760 с.

Тема 5. «Основні доктрини щодо вчення про цивільну юрисдикцію»

Семінарське заняття «Основні доктрини щодо вчення про цивільну юрисдикцію»

Навчальна мета заняття: визначитись з основними доктринами щодо цивільної юрисдикції; проблемними питаннями розмежування цивільної і господарської юрисдикції та цивільної і адміністративної юрисдикції; новелами цивільного процесуального законодавства у сфері визначення територіальної юрисдикції (підсудності); правовими наслідками порушення правил (територіальної юрисдикції) підсудності цивільних справ.

Кількість годин:

денна форма навчання – 4 години;

заочна форма навчання – 2 години;

Навчальні питання:

1. Основні доктрини щодо вчення про цивільну юрисдикцію.
2. Основні доктрини щодо вчення про розмежування цивільної і адміністративної юрисдикції.
3. Основні доктрини щодо вчення про визначення територіальної юрисдикції (підсудності)
4. Основні доктрини щодо вчення про правові наслідки порушення правил (територіальної юрисдикції) підсудності цивільних справ

Методичні вказівки до кожного питання теми

1. Основні доктрини щодо вчення про цивільну юрисдикцію

При дослідженні цього питання слід мати на увазі, що Конституцією України закріплено право кожного на судовий захист та передбачено, що юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі (ст.ст. 55, 124), а в ст. 18 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначено, що суди загальної юрисдикції спеціалізуються на розгляді цивільних,

кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення. Основними принципами інституту цивільної юрисдикції є такі: судова юрисдикція буде законною лише щодо цивільних справ, які компетентний розглядати суд; сторони мають право відповідно до принципу диспозитивності вилучити свій спір з цивільного процесу і передати його на вирішення третейського суду.

Критеріями, що визначають цивільну юрисдикцію, є: 1) характер спірного правовідношення і зміст спору. Цей критерій характеризує становище суб'єктів у матеріальних правовідносинах по відношенню один до одного: у цивільних правовідносинах воно характеризується рівністю, в адміністративних і кримінальних – владою та підпорядкуванням; 2) суб'єктний склад учасників спору розмежовує компетенцію між судами загальної юрисдикції і спеціалізованими судами; 3) спірність або безспірність права розмежовує компетенцію між судами і органами виконавчої влади, що здійснюють реєстрацію фактів безспірного характеру, та нотаріусами. У певних випадках суд також здійснює безспірну юрисдикцію, встановлюючи юридичні факти, коли відсутні правові можливості для їх встановлення в позасудовому порядку; 4) наявність договору між сторонами спору розмежовує компетенцію між органами судової влади і третейськими судами

2. Основні доктрини щодо вчення про розмежування цивільної і адміністративної юрисдикції.

При дослідженні цього питання слід мати на увазі, що розмежування компетенції загальних та адміністративних судів ґрунтується на нормі п.1 ч.1 ст.3 КАС, за яким під поняттям «справа адміністративної юрисдикції» – це переданий на вирішення адміністративного суду *публічно-правовий спір*, у якому хоча б однією зі сторін є суб'єкт, який здійснює владні управлінські функції на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень.

Справою адміністративної юрисдикції є переданий на вирішення адміністративного суду спір, який виник між конкретними суб'єктами суспільства стосовно їхніх прав та обов'язків у конкретних правових відносинах, *у яких хоча б один суб'єкт законодавчо уповноважений владно керувати поведінкою іншого (інших) суб'єктів, а ці суб'єкти відповідно зобов'язані виконувати вимоги та приписи такого владного суб'єкта* (п.1 Листа ВСУ від 26 грудня 2005 р. № 3.2.-2005 «Щодо застосування господарськими судами України положень процесуального законодавства стосовно розмежування компетенції між спеціалізованими адміністративними і господарськими судами», у п.5.1 рекомендацій ВГСУ від «Про деякі питання підвідомчості і підсудності справ господарським судам»).

3. Основні доктрини щодо вчення про визначення територіальної юрисдикції (підсудності)

При дослідженні цього питання слід мати на увазі, що відповідно до ст. 8 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» ніхто не може бути позбавлений права на розгляд його справи в суді, до підсудності якого вона віднесена процесуальним законом.

Підсудність визначає коло цивільних справ у спорах, вирішення яких належить до повноважень конкретного суду першої інстанції (п.2 постанови Пленуму ВССУ від 01 березня 2013 р. № 3 «Про деякі питання юрисдикції загальних судів та визначення підсудності цивільних справ»).

4. Основні доктрини щодо вчення про правові наслідки порушення правил (територіальної юрисдикції) підсудності цивільних справ

При дослідженні цього питання слід мати на увазі, що згідно ст. 31 ЦПК суд передає справу на розгляд іншому суду, якщо: 1) справа належить до територіальної юрисдикції (підсудності) іншого суду; 2) після задоволення відводів (самовідводів) чи з інших підстав неможливо утворити новий склад суду для розгляду справи; 3) ліквідовано або з визначених законом підстав припинено роботу суду, який розглядав справу.

Справа, прийнята судом до свого провадження з додержанням правил підсудності, повинна бути ним розглянута і в тому випадку, коли в процесі розгляду справи вона стала підсудною іншому суду, за винятком випадків, коли внаслідок змін у складі відповідачів справа належить до виключної підсудності іншого суду. Передача справи на розгляд іншого суду за встановленою цим Кодексом підсудністю з підстави, передбаченої пунктом 1 частини першої цієї статті, здійснюється на підставі ухвали суду не пізніше п'яти днів після закінчення строку на її оскарження, а в разі подання скарги - не пізніше п'яти днів після залишення її без задоволення. Передача справи з підстави, здійснюється на підставі розпорядження голови суду на розгляд суду, найбільш територіально наближеного до цього суду. У разі ліквідації або припинення роботи суду справи, що перебували у його провадженні, невідкладно передаються до суду, визначеного відповідним законом або рішенням про припинення роботи суду, а якщо такий суд не визначено - до суду, що найбільш територіально наближений до суду, який ліквідовано або роботу якого припинено. Справа, у якій однією зі сторін є суд, до підсудності якого віднесена ця справа за загальними правилами, або суддя цього суду, не пізніше п'яти днів із дня надходження позовної заяви передається на підставі розпорядження голови суду до суду вищої інстанції для визначення підсудності.

Згідно ст. 32 ЦПК спори між судами про підсудність не допускаються. Справа, передана з одного суду до іншого в порядку, встановленому ст. 31 ЦПК, повинна бути прийнята до провадження судом, якому вона надіслана.

Теми для рефератів:

1. Загальні питання цивільної юрисдикції.
2. Проблемні питання розмежування цивільної і господарської юрисдикції.
3. Проблемні питання розмежування цивільної і адміністративної юрисдикції.
4. Новели цивільного процесуального законодавства у сфері визначення територіальної юрисдикції (підсудності). Право сторони і сторін на визначення територіальної юрисдикції (підсудності) справи і межі його реалізації.
5. Правові наслідки порушення правил (територіальної юрисдикції)

підсудності цивільних справ.

Література:

1. Конституція України : прийнята 26 черв. 1998 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Цивільний кодекс України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/card6#Public>
3. Цивільний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закону України від 5 липня 2012 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
5. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 2 черв. 2011 р. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 51. Ст. 577. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3674-17>
6. Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 47. Ст. 256. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Про прокуратуру : закон України від 14 жовтня 2014 року. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 1697-VII. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.
8. Про судову експертизу : Закон України від 25 лют. 1994 р. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 28. Ст. 232. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.
9. Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України № 4002-XII від 24.02.1994. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4002-12#Text>
10. Про медіацію. Закон України від 16 листопада 2021 року № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
11. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. №32. Ст.422. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>
12. Про нотаріат : Закон України від 2 вересня 1993 р. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 39. Ст. 384. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>
13. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 31. Ст. 545. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
14. Про третейські суди : Закон України № 1701-IV від 11.05.2004. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-15#Text>

15.Цивільний процес : навч. посіб. / [О. Г. Бортнік, О. Л. Зайцев, В. А. Кройтор та ін.] ; за заг. ред. В. А. Кройтора ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 336 с. URL:

<https://dspace.univd.edu.ua/items/610deeb0-76fa-4421-8361-1d8674694e5a>

16.Кройтор В.А., Садикова Я.М. Цивільний процес : Навчальний посібник. Суми ВВП «Мрія», 2020. 384 с.

17.Цивільне процесуальне право України: підручник. Вид. 2-ге, переробл. та допов. : у 2 т. / за загальною ред. д.ю.н., професора, академіка М. М. Ясинка. Київ: Алерта, 2021. Т. 1. 330 с.

18.Цивільне процесуальне право України (Загальна частина): підруч. / О.В. Гетманцев, Л.А. Кондрат'єва, Л.А. Остафійчук, А.Л. Паскар, І.Ю. Татулич; за ред. О.В. Гетманцева. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022, 412 с.

19.Цивільне процесуальне право України (Особлива частина): підруч. / О.В. Гетманцев, Л.А. Кондрат'єва, Л.А. Остафійчук, А.Л. Паскар, І.Ю. Татулич; за ред. О.В. Гетманцева. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022, 240 с.

20.Кройтор В.А. Принципи цивільного судочинства та їх система: проблеми сучасної теорії і практики. Монографія. Харків : Право, 2020. 672 С.

21.Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.

22.Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. Василюк Н.В., Гулька Б.І., Кота О.О. Київ : «Дакор», 2021. 1028 с.

23.Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. д.ю.н., професора М. М. Ясинка К.: Алерта, 2020. 810 с.

24.Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. д.ю.н., професора М. М. Ясинка К.: Алерта, 2023. 860 с.

25.Господарський процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. д.ю.н., професора М. М. Ясинка. К.: Алерта, 2018. 522 с.

26.Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/aea50429-a2e0-4fee-b84f-f0efef503c19/content>

27.Альтернативні способи вирішення спорів : навч. посіб. / М. Я. Білак, Ю. Д. Притика, О. М. Спектор, М. М. Хоменко / За ред. Ю. Д. Притики. Харків : Право, 2019. 264 с.

28.Господарський процес : навч. посіб. / [В.А.Кройтор, О.В.Синегубов, О.Г.Бортнік та ін.] : за заг. ред. проф. В. А. Кройтора ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 328 с. URL:

<https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/063f522e-b942-416e-8c27-03a58f6d05aa/content>

29.Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України. Доктрина приватного права України. Т. 3. Харків: Право, 2013. 760 с.

Тема № 6. «Основні доктрини щодо вчення про процесуальні строки»

Семінарське заняття «Основні доктрини щодо вчення про процесуальні строки»

Навчальна мета заняття: визначитися з основними доктринами щодо поняття, видами процесуальних строків, початком перебігу процесуальних строків та закінченням процесуальних строків, зупиненням процесуальних строків, наслідками пропущення процесуальних строків, поновленням та продовженням процесуальних строків.

Кількість годин:

денна форма навчання – 2 години;

Навчальні питання:

1. Основні доктрини щодо поняття та видів процесуальних строків
2. Основні доктрини щодо початок перебігу, закінчення, зупинення та наслідки пропущення процесуальних строків
3. Основні доктрини щодо поновлення та продовження процесуальних строків

Методичні вказівки до кожного питання теми:

1. Основні доктрини щодо поняття та видів процесуальних строків

При дослідження цього питання слід мати на увазі, що процесуальні строки, передбачені ЦПК, по-перше, забезпечують оперативність цивільного судочинства, виступають процесуальним засобом регламентації процесуальних дій сторін та інших осіб, які беруть участь у справі; по-друге, виконують функцію юридичного факту, тобто спричиняють виникнення, зміну та припинення цивільних процесуальних прав та обов'язків; по-третє, поряд зі стадійністю, послідовністю є часовою, темпоральною формою здійснення процесуальних прав та обов'язків відповідних суб'єктів процесуальної діяльності

2. Основні доктрини щодо початок перебігу, закінчення, зупинення та наслідки пропущення процесуальних строків

При дослідження цього питання слід мати на увазі, що перебіг

процесуального строку починається з наступного дня після відповідної календарної дати або настання події, з якою пов'язано його початок (ст. 123 ЦПК). Питання закінчення процесуальних строків врегульоване у ст. 124 ЦПК України, згідно з якою строк, що обчислюється роками, закінчується у відповідні місяць і число останнього року строку; строк, обчислюваний місяцями, закінчується у відповідне число останнього місяця строку. Якщо закінчення строку, що обчислюється місяцями, припадає на такий місяць, що не має відповідної дати (наприклад, строк почався 31 числа, а у останньому місяці 29 днів), строк закінчується в останній день цього місяця. Сутність зупинення процесуального строку полягає у припиненні їх перебігу на строк, який не зараховується у рахунок тривалості процесуального строку.

3. Основні доктрини щодо поновлення та продовження процесуальних строків

При дослідженні цього питання слід мати на увазі, що внаслідок пропущення процесуальних строків: 1) втрачається право на вчинення процесуальної дії. Це означає, що особи, які не скористалися наданим їм правом і не вчинили певну процесуальну дію, більше не мають право її вчинити. Хоча у них залишається право клопотати перед судом про поновлення або продовження процесуального строку; 2) документи залишаються без розгляду, якщо суд за клопотанням особи, що їх подала, не знайде підстав для поновлення або продовження строку.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти:

1. Продовження та поновлення процесуальних строків.

Теми для рефератів:

1. Проблеми визначення поняття, види процесуальних строків у цивільному процесі
2. Службові строки.

Література:

1. Конституція України : прийнята 26 черв. 1998 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Цивільний кодекс України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/card6#Public>
3. Цивільний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закону України від 5 липня 2012 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>

5.Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 2 черв. 2011 р. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 51. Ст. 577. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3674-17>

6.Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 47. Ст. 256. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>

7.Про прокуратуру : закон України від 14 жовтня 2014 року. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 1697-VII. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.

8.Про судову експертизу : Закон України від 25 лют. 1994 р. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 28. Ст. 232. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.

9.Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України № 4002-XII від 24.02.1994. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4002-12#Text>

10.Про медіацію. Закон України від 16 листопада 2021 року № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>

11.Про міжнародне приватне право : Закон України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. №32. Ст.422. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>

12.Про нотаріат : Закон України від 2 вересня 1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 384. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>

13.Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

14.Про третейські суди : Закон України № 1701-IV від 11.05.2004. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-15#Text>

15.Цивільний процес : навч. посіб. / [О. Г. Бортнік, О. Л. Зайцев, В. А. Кройтор та ін.] ; за заг. ред. В. А. Кройтора ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 336 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/items/610deeb0-76fa-4421-8361-1d8674694e5a>

16.Кройтор В.А., Садикова Я.М. Цивільний процес : Навчальний посібник. Суми ВВП «Мрія», 2020. 384 с.

17.Цивільне процесуальне право України: підручник. Вид. 2-ге, переробл. та допов. : у 2 т. / за загальною ред. д.ю.н., професора, академіка М. М. Ясинка. Київ: Алерта, 2021. Т. 1. 330 с.

18.Цивільне процесуальне право України (Загальна частина): підруч. / О.В. Гетманцев, Л.А. Кондрат'єва, Л.А. Остафійчук, А.Л. Паскар, І.Ю. Татулич; за ред. О.В. Гетманцева. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022, 412 с.

19.Цивільне процесуальне право України (Особлива частина): підруч. / О.В. Гетманцев, Л.А. Кондрат'єва, Л.А. Остафійчук, А.Л. Паскар, І.Ю. Татулич; за ред. О.В. Гетманцева. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022, 240 с.

20.Кройтор В.А. Принципи цивільного судочинства та їх система: проблеми сучасної теорії і практики. Монографія. Харків : Право, 2020. 672 С.

21.Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.

22.Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. Василюк Н.В., Гулька Б.І., Кота О.О. Київ : «Дакор», 2021. 1028 с.

23.Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. д.ю.н., професора М. М. Ясинка К.: Алерта, 2020. 810 с.

24.Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. д.ю.н., професора М. М. Ясинка К.: Алерта, 2023. 860 с.

25.Господарський процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. д.ю.н., професора М. М. Ясинка. К.: Алерта, 2018. 522 с.

26.Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/aea50429-a2e0-4fee-b84f-f0efef503c19/content>

27.Альтернативні способи вирішення спорів : навч. посіб. / М. Я. Білак, Ю. Д. Притика, О. М. Спектор, М. М. Хоменко / За ред. Ю. Д. Притики. Харків : Право, 2019. 264 с.

28.Господарський процес : навч. посіб. / [В.А.Кройтор, О.В.Синегубов, О.Г.Бортнік та ін.] : за заг. ред. проф. В. А. Кройтора ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 328 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/063f522e-b942-416e-8c27-03a58f6d05aa/content>

29.Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України. Доктрина приватного права України. Т. 3. Харків: Право, 2013. 760 с.

Тема № 7. «Основні доктрини щодо вчення про докази та доказування»

Семінарське заняття «Основні доктрини щодо вчення про докази та доказування»

Навчальна мета заняття: з'ясувати основні доктрини доказів та доказування в цивільному судочинстві

Кількість годин:

денна форма навчання – 4 години;

заочна форма навчання – 2 години;

Навчальні питання:

1. Основні доктрини щодо поняття доказів та доказування у цивільному процесі
2. Основні доктрини щодо предмету доказування
3. Основні доктрини щодо правові презумпції
4. Основні доктрини щодо класифікація доказів
5. Основні доктрини щодо забезпечення доказів

Методичні вказівки до кожного питання теми:

1. Основні доктрини щодо поняття доказів та доказування у цивільному процесі

При дослідження цього питання слід мати на увазі, що докази використовуються в суді для встановлення фактичних обставин справи. Згідно ст. 12 ЦПК України суд розглядає цивільні справи не інакше як за зверненням фізичних чи юридичних осіб, поданим відповідно до ЦПК України, в межах заявлених ними вимог і на підставі доказів сторін та інших осіб, які беруть участь у справі. Докази та процедура доказування, у широкому розумінні, є елементом обґрунтованого та справедливого судового рішення. Обґрунтованим визнається рішення, ухвалене на основі повно і всебічно з'ясованих обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, підтверджених доказами, які були досліджені в судовому засіданні і які відповідають вимогам закону про їх належність та допустимість, або обставин, що не підлягають доказуванню, а також якщо рішення містить вичерпні висновки суду, що відповідають встановленим на підставі достовірних доказів обставинам, які мають значення для вирішення справи.

2. Основні доктрини щодо предмету доказування

При дослідження цього питання слід мати на увазі, що предмет доказування є однією з найбільш дискусійних категорій в юридичній науці. Незважаючи на те, що науковці віддають велике значення її змісту, єдиної позиції щодо розуміння предмету доказування не сформовано. Одні науковці розглядають предмет доказування у широкому розумінні, як сукупність обставин матеріально-правового та процесуального характеру, які встановлюються для правильного вирішення цивільної справи (С. С. Бичкова, І. В. Решетникова). Інші трактують предмет доказування у вузькому розумінні, як юридичні факти підстави позову і заперечень проти нього, тобто факти, що мають виключно матеріальний характер (О. П. Клейнман, С. В. Курильов).

3. Основні доктрини щодо правових презумпцій

При дослідження цього питання слід мати на увазі, що у юридичній науці до

поняття правової презумпції розроблено два підходи: процесуальний та матеріальний. Процесуальний підхід до презумпції базується на тому, що вона пов'язується з юридичним обов'язком уповноважених органів визнавати факт презумпції встановленим, зокрема відповідних державних органів і посадових осіб. За цим підходом встановлення презумпції пов'язується з істинністю факту, що випливає з іншого вагомого факту. Матеріальний підхід розглядає презумпції з точки зору закріплення їх у матеріальній правовій нормі, яка вказує на певний порядок речей в правовідносинах, що визнається звичайним, нормальним, таким, що не потребує доведення.

4. Основні доктрини щодо класифікація доказів у цивільному процесі.

При дослідження цього питання слід мати на увазі, що докази існують у чітко визначеній процесуальній формі, що встановлено виключно законом, зокрема ст. 76 ЦПК України. Не зважаючи на таку імперативну конкретику розрізняють різну класифікацію доказів у цивільному процесі. *Класифікація доказів* у цивільному процесі – це логічна операція з систематизації доказів на певні види. Поділ доказів здійснюється за конкретною істотною ознакою, притаманною для видів доказів, яка виступає підставою класифікації

5. Основні доктрини щодо забезпечення доказів у цивільному процесі.

При дослідження цього питання слід мати на увазі, що у забезпеченні доказів реалізуються завдання цивільного процесу, встановлені у ст. 2 ЦПК, зокрема щодо своєчасно розгляду і вирішення цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів, оскільки механізм забезпечення доказів спрямовано на своєчасну фіксацію доказів та надає можливість отримати усі докази за справою, що і сприяє захисту прав та інтересів.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти:

1. Проблеми доказування в механізмі застосування норм цивільного процесуального права

Теми для рефератів:

1. Проблеми визначення поняття доказів та доказування у цивільному процесі.

2. Предмет доказування. Проблеми визначення предмету доказування по конкретним категоріям справ.

3. Правові презумпції (поняття, значення). Значення правових презумпцій при розподілі обов'язків по доказування між сторонами.

4. Проблеми класифікація доказів у цивільному процесі

5. Проблеми забезпечення доказів у цивільному процесі.

Література:

1. Конституція України : прийнята 26 черв. 1998 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

- 2.Цивільний кодекс України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/card6#Public>
- 3.Цивільний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
- 4.Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закону України від 5 липня 2012 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
- 5.Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 2 черв. 2011 р. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 51. Ст. 577. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3674-17>
- 6.Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 47. Ст. 256. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>
- 7.Про прокуратуру : закон України від 14 жовтня 2014 року. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 1697-VII. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.
- 8.Про судову експертизу : Закон України від 25 лют. 1994 р. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 28. Ст. 232. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.
- 9.Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України № 4002-XII від 24.02.1994. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4002-12#Text>
- 10.Про медіацію. Закон України від 16 листопада 2021 року № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
- 11.Про міжнародне приватне право : Закон України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. №32. Ст.422. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>
- 12.Про нотаріат : Закон України від 2 вересня 1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 384. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>
- 13.Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
- 14.Про третейські суди : Закон України № 1701-IV від 11.05.2004. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-15#Text>
- 15.Цивільний процес : навч. посіб. / [О. Г. Бортнік, О. Л. Зайцев, В. А. Кройтор та ін.] ; за заг. ред. В. А. Кройтора ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 336 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/items/610deeb0-76fa-4421-8361-1d8674694e5a>
- 16.Кройтор В.А., Садикова Я.М. Цивільний процес : Навчальний посібник. Суми ВВП «Мрія», 2020. 384 с.
- 17.Цивільне процесуальне право України: підручник. Вид. 2-ге, переробл.

та допов. : у 2 т. / за загальною ред. д.ю.н., професора, академіка М. М. Ясинка. Київ: Алерта, 2021. Т. 1. 330 с.

18.Цивільне процесуальне право України (Загальна частина): підруч. / О.В. Гетманцев, Л.А. Кондрат'єва, Л.А. Остафійчук, А.Л. Паскар, І.Ю. Татулич; за ред. О.В. Гетманцева. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022, 412 с.

19.Цивільне процесуальне право України (Особлива частина): підруч. / О.В. Гетманцев, Л.А. Кондрат'єва, Л.А. Остафійчук, А.Л. Паскар, І.Ю. Татулич; за ред. О.В. Гетманцева. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022, 240 с.

20.Кройтор В.А. Принципи цивільного судочинства та їх система: проблеми сучасної теорії і практики. Монографія. Харків : Право, 2020. 672 С.

21.Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.

22.Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. Василюк Н.В., Гулька Б.І., Кота О.О. Київ : «Дакор», 2021. 1028 с.

23.Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. д.ю.н., професора М. М. Ясинка К.: Алерта, 2020. 810 с.

24.Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. д.ю.н., професора М. М. Ясинка К.: Алерта, 2023. 860 с.

25.Господарський процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. д.ю.н., професора М. М. Ясинка. К.: Алерта, 2018. 522 с.

26.Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/aea50429-a2e0-4fee-b84f-f0efef503c19/content>

27.Альтернативні способи вирішення спорів : навч. посіб. / М. Я. Білак, Ю. Д. Притика, О. М. Спектор, М. М. Хоменко / За ред. Ю. Д. Притики. Харків : Право, 2019. 264 с.

28.Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України. Доктрина приватного права України. Т. 3. Харків: Право, 2013. 760 с.

Тема № 8. «Основні доктрини щодо вчення про перегляду судових рішень»

Семінарське заняття «Основні доктрини щодо вчення про перегляду судових рішень»

Навчальна мета заняття: визначитись з основними доктринами апеляційного та касаційного провадження, межами розгляду справи апеляційним та касаційним судом.

Кількість годин:

денна форма навчання – 4 години

заочна форма навчання – 2 години

Навчальні питання:

1. Основні доктрини щодо права апеляційного та касаційного оскарження
2. Основні доктрини щодо порядку розгляду справи апеляційним та касаційним судами
3. Основні доктрини щодо меж розгляду справи апеляційним та касаційним судами
4. Основні доктрини щодо повноваження судів апеляційної та касаційної інстанції

Методичні вказівки до кожного питання теми:

1. Основні доктрини щодо права апеляційного та касаційного оскарження.

При дослідженні цього питання слід мати на увазі, що Європейський суд з прав людини у п. 22 рішення у справі «Сокурєнко і Стригун проти України» зауважив, що ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод не зобов'язує державу створювати апеляційні чи касаційні суди. Однак там, де вони існують, слід дотримуватись гарантій статті 6. Однією з основних засад національного судочинства є забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення (п. 8 ч. 3 ст. 129 Конституції України). Законодавство про судоустрій України закріплює апеляційну форму перегляду судових рішень як основну (включаючи перевірку як законності, так і обґрунтованості рішення суду першої інстанції) та таку, що визначає, по суті, набрання рішенням місцевого суду законної сили.

2. Основні доктрини щодо порядку розгляду справи апеляційним та касаційним судами

При дослідженні цього питання слід мати на увазі, що згідно ст. 354 ЦПК апеляційна скарга на рішення суду подається протягом тридцяти днів, а на ухвалу суду - протягом п'ятнадцяти днів з дня його (її) проголошення. Якщо в судовому засіданні було оголошено лише вступну та резолютивну частини судового рішення або у разі розгляду справи (вирішення питання) без повідомлення (виклику) учасників справи, зазначений строк обчислюється з дня складення повного судового рішення. Згідно ст. 390 касаційна скарга на судові рішення подається протягом тридцяти днів з дня його проголошення. Якщо в судовому засіданні було оголошено лише вступну та резолютивну частини судового рішення, або у разі розгляду справи (вирішення питання) без

повідомлення (виклику) учасників справи, зазначений строк обчислюється з дня складення повного судового рішення.

При дослідженні цього питання слід мати на увазі, що згідно ст. 355 ЦПК апеляційна скарга подається безпосередньо до суду апеляційної інстанції. Також ЦПК України регулює питання порядку розгляду справи касаційним судом. Згідно ст. 391 ЦПК України касаційна скарга подається безпосередньо до суду касаційної інстанції.

3. Основні доктрини щодо меж розгляду справи апеляційним та касаційним судами

При дослідженні цього питання слід мати на увазі, що згідно ст. 367 ЦПК України суд апеляційної інстанції переглядає справу за наявними в ній і додатково поданими доказами та перевіряє законність і обґрунтованість рішення суду першої інстанції в межах доводів та вимог апеляційної скарги. Суд апеляційної інстанції досліджує докази, що стосуються фактів, на які учасники справи посилаються в апеляційній скарзі та (або) відзиві на неї. Докази, які не були подані до суду першої інстанції, приймаються судом лише у виняткових випадках, якщо учасник справи надав докази неможливості їх подання до суду першої інстанції з причин, що об'єктивно не залежали від нього. Суд апеляційної інстанції не обмежений доводами та вимогами апеляційної скарги, якщо під час розгляду справи буде встановлено порушення норм процесуального права, які є обов'язковою підставою для скасування рішення, або неправильне застосування норм матеріального права. Якщо поза увагою доводів апеляційної скарги залишилася очевидна незаконність або необґрунтованість рішення суду першої інстанції у справах окремого провадження, суд апеляційної інстанції переглядає справу в повному обсязі. В суді апеляційної інстанції не приймаються і не розглядаються позовні вимоги та підстави позову, що не були предметом розгляду в суді першої інстанції.

Відповідно до ст. 400 ЦПК України під час розгляду справи в касаційному порядку суд перевіряє в межах касаційної скарги правильність застосування судом першої або апеляційної інстанції норм матеріального чи процесуального права і не може встановлювати або (та) вважати доведеними обставини, що не були встановлені в рішенні чи відкинуті ним, вирішувати питання про достовірність або недостовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими. Суд касаційної інстанції перевіряє законність судових рішень лише в межах позовних вимог, заявлених у суді першої інстанції. Суд не обмежений доводами та вимогами касаційної скарги, якщо під час розгляду справи буде виявлено порушення норм процесуального права, які є обов'язковою підставою для скасування рішення, або неправильне застосування норм матеріального права.

4. Основні доктрини щодо повноваження судів апеляційної та касаційної інстанції

При дослідженні цього питання слід мати на увазі, що згідно ст. 374 ЦПК України суд апеляційної інстанції за результатами розгляду апеляційної скарги має право: 1) залишити судові рішення без змін, а скаргу без задоволення; 2) скасувати судові рішення повністю або частково і ухвалити у відповідній

частині нове рішення або змінити рішення; 3) визнати нечинним судові рішення суду першої інстанції повністю або частково у передбачених цим Кодексом випадках і закрити провадження у справі у відповідній частині; 4) скасувати судові рішення повністю або частково і у відповідній частині закрити провадження у справі повністю або частково або залишити позовну заяву без розгляду повністю або частково; 5) скасувати судові рішення і направити справу для розгляду до іншого суду першої інстанції за встановленою підсудністю; 6) скасувати ухвалу, що перешкоджає подальшому провадженню у справі, і направити справу для продовження розгляду до суду першої інстанції; 7) скасувати ухвалу про відкриття провадження у справі і прийняти постанову про направлення справи для розгляду до іншого суду першої інстанції за встановленою підсудністю; 8) у передбачених цим Кодексом випадках скасувати свою постанову (повністю або частково) і прийняти одне з рішень, зазначених в пунктах 1-7 частини першої цієї статті.

Згідно стаття 409 ЦПК України суд касаційної інстанції за результатами розгляду касаційної скарги має право: 1) залишити судові рішення судів першої інстанції та апеляційної інстанції без змін, а скаргу без задоволення; 2) скасувати судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій повністю або частково і передати справу повністю або частково на новий розгляд, зокрема за встановленою підсудністю або для продовження розгляду; 3) скасувати судові рішення повністю або частково і ухвалити нове рішення у відповідній частині або змінити рішення, не передаючи справи на новий розгляд; 4) скасувати постанову суду апеляційної інстанції повністю або частково і залишити в силі рішення суду першої інстанції у відповідній частині; 5) скасувати судові рішення суду першої та апеляційної інстанцій у відповідній частині і закрити провадження у справі чи залишити заяву без розгляду у відповідній частині; 6) у передбачених цим Кодексом випадках визнати нечинними судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій повністю або частково і закрити провадження у справі у відповідній частині; 7) у передбачених цим Кодексом випадках скасувати свою постанову (повністю або частково) і прийняти одне з рішень, зазначених в пунктах 1-6 частини першої цієї статті.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти:

1. Реалізація конституційного права на оскарження судових рішень в апеляційному та касаційному порядку

Теми для рефератів:

2. Проблеми реалізації права апеляційного та касаційного оскарження
3. Межі розгляду справи апеляційним та касаційним судами
4. Повноваження судів апеляційної та касаційної інстанції

Література:

1. Конституція України : прийнята 26 черв. 1998 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

- 2.Цивільний кодекс України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/card6#Public>
- 3.Цивільний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
- 4.Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закону України від 5 липня 2012 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
- 5.Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 2 черв. 2011 р. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 51. Ст. 577. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3674-17>
- 6.Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 47. Ст. 256. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>
- 7.Про прокуратуру : закон України від 14 жовтня 2014 року. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 1697-VII. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.
- 8.Про судову експертизу : Закон України від 25 лют. 1994 р. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 28. Ст. 232. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.
- 9.Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України № 4002-XII від 24.02.1994. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4002-12#Text>
- 10.Про медіацію. Закон України від 16 листопада 2021 року № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
- 11.Про міжнародне приватне право : Закон України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. №32. Ст.422. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>
- 12.Про нотаріат : Закон України від 2 вересня 1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 384. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>
- 13.Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
- 14.Про третейські суди : Закон України № 1701-IV від 11.05.2004. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-15#Text>
- 15.Цивільний процес : навч. посіб. / [О. Г. Бортнік, О. Л. Зайцев, В. А. Кройтор та ін.] ; за заг. ред. В. А. Кройтора ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 336 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/items/610deeb0-76fa-4421-8361-1d8674694e5a>
- 16.Кройтор В.А., Садикова Я.М. Цивільний процес : Навчальний посібник. Суми ВВП «Мрія», 2020. 384 с.
- 17.Цивільне процесуальне право України: підручник. Вид. 2-ге, переробл.

та допов. : у 2 т. / за загальною ред. д.ю.н., професора, академіка М. М. Ясинка. Київ: Алерта, 2021. Т. 1. 330 с.

18.Цивільне процесуальне право України (Загальна частина): підруч. / О.В. Гетманцев, Л.А. Кондрат'єва, Л.А. Остафійчук, А.Л. Паскар, І.Ю. Татулич; за ред. О.В. Гетманцева. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022, 412 с.

19.Цивільне процесуальне право України (Особлива частина): підруч. / О.В. Гетманцев, Л.А. Кондрат'єва, Л.А. Остафійчук, А.Л. Паскар, І.Ю. Татулич; за ред. О.В. Гетманцева. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022, 240 с.

20.Кройтор В.А. Принципи цивільного судочинства та їх система: проблеми сучасної теорії і практики. Монографія. Харків : Право, 2020. 672 С.

21.Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.

22.Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. Василюк Н.В., Гулька Б.І., Кота О.О. Київ : «Дакор», 2021. 1028 с.

23.Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. д.ю.н., професора М. М. Ясинка К.: Алерта, 2020. 810 с.

24.Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. д.ю.н., професора М. М. Ясинка К.: Алерта, 2023. 860 с.

25.Господарський процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. д.ю.н., професора М. М. Ясинка. К.: Алерта, 2018. 522 с.

26.Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/aea50429-a2e0-4fee-b84f-f0efef503c19/content>

27.Альтернативні способи вирішення спорів : навч. посіб. / М. Я. Білак, Ю. Д. Притика, О. М. Спектор, М. М. Хоменко / За ред. Ю. Д. Притики. Харків : Право, 2019. 264 с.

28.Господарський процес : навч. посіб. / [В.А.Кройтор, О.В.Синегубов, О.Г.Бортнік та ін.] : за заг. ред. проф. В. А. Кройтора ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 328 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/063f522e-b942-416e-8c27-03a58f6d05aa/content>

29.Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України. Доктрина приватного права України. Т. 3. Харків: Право, 2013. 760 с.

4.Рекомендована література (основна, допоміжна),

інформаційні ресурси в Інтернеті

Основна

1. Конституція України : прийнята 26 черв. 1998 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Цивільний кодекс України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/card6#Public>
3. Цивільний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закону України від 5 липня 2012 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
5. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 2 черв. 2011 р. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 51. Ст. 577. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3674-17>
6. Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 47. Ст. 256. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Про прокуратуру : закон України від 14 жовтня 2014 року. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 1697-VII. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.
8. Про судову експертизу : Закон України від 25 лют. 1994 р. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 28. Ст. 232. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.
9. Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України № 4002-XII від 24.02.1994. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4002-12#Text>
10. Про медіацію. Закон України від 16 листопада 2021 року № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
11. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. №32. Ст.422. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>
12. Про нотаріат : Закон України від 2 вересня 1993 р. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 39. Ст. 384. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>
13. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 31. Ст. 545. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
14. Про третейські суди : Закон України № 1701-IV від 11.05.2004. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-15#Text>

15.Цивільний процес : навч. посіб. / [О. Г. Бортнік, О. Л. Зайцев, В. А. Кройтор та ін.] ; за заг. ред. В. А. Кройтора ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 336 с. URL:

<https://dspace.univd.edu.ua/items/610deeb0-76fa-4421-8361-1d8674694e5a>

16.Кройтор В.А., Садикова Я.М. Цивільний процес : Навчальний посібник. Суми ВВП «Мрія», 2020. 384 с.

17.Цивільне процесуальне право України: підручник. Вид. 2-ге, переробл. та допов. : у 2 т. / за загальною ред. д.ю.н., професора, академіка М. М. Ясинка. Київ: Алерта, 2021. Т. 1. 330 с.

18.Цивільне процесуальне право України (Загальна частина): підруч. / О.В. Гетманцев, Л.А. Кондрат'єва, Л.А. Остафійчук, А.Л. Паскар, І.Ю. Татулич; за ред. О.В. Гетманцева. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022, 412 с.

19.Цивільне процесуальне право України (Особлива частина): підруч. / О.В. Гетманцев, Л.А. Кондрат'єва, Л.А. Остафійчук, А.Л. Паскар, І.Ю. Татулич; за ред. О.В. Гетманцева. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022, 240 с.

20.Кройтор В.А. Принципи цивільного судочинства та їх система: проблеми сучасної теорії і практики. Монографія. Харків : Право, 2020. 672 С.

21.Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.

22.Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. Василюк Н.В., Гулька Б.І., Кота О.О. Київ : «Дакор», 2021. 1028 с.

23.Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. д.ю.н., професора М. М. Ясинка К.: Алерта, 2020. 810 с.

24.Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. д.ю.н., професора М. М. Ясинка К.: Алерта, 2023. 860 с.

25.Господарський процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. д.ю.н., професора М. М. Ясинка. К.: Алерта, 2018. 522 с.

26.Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/aea50429-a2e0-4fee-b84f-f0efef503c19/content>

27.Альтернативні способи вирішення спорів : навч. посіб. / М. Я. Білак, Ю. Д. Притика, О. М. Спектор, М. М. Хоменко / За ред. Ю. Д. Притики. Харків : Право, 2019. 264 с.

28.Медіація у професійній діяльності юриста : підручник / авт. кол.: Т. Білик, Р. Гаврилук, І. Городиський [та ін.] ; за ред. Н. Крестовської, Л. Романадзе. Одеса : Екологія, 2019. 456 с. URL: <https://namu.com.ua/ua/downloads/-pidrychnik-dlya->

uristov/%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%B7%20%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97.pdf

29.Альтернативні способи вирішення цивільних спорів за законодавством України : навчальний посібник / Верба-Сидор О. Б., Воробель У. Б., Грабар Н. М., Дутко А. О., Юркевич Ю. М.; за ред. канд. юрид. наук, доц. О. Б. ВербиСидор. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 416 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3835/1/verba-sydor_26-05-21.pdf

30.Галунова Л.І. Альтернативні способи врегулювання конфліктів у сфері права інтелектуальної власності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.03. Одеса, 2021. 20 с.

31.Господарський процес : навч. посіб. / [В.А.Кройтор, О.В.Синегубов, О.Г.Бортнік та ін.] : за заг. ред. проф. В. А. Кройтора ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 328 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/063f522e-b942-416e-8c27-03a58f6d05aa/content>

32.Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України. Доктрина приватного права України. Т. 3. Харків: Право, 2013. 760 с.

Додаткова

1.Кройтор В.А. Основні положення досудового порядку врегулювання спору. *Право і суспільство*. 2020. № 2. С.195-200.

2.Кройтор В.А. Поняття доказів та засобів доказування в сучасному цивільному процесуальному праві України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 113-117.

3.Кройтор В.А. Проблеми визначення предмета доказування в сучасному цивільному судочинстві України. *Право і суспільство*. 2023. № 1. С.68-76.

4.Кройтор В.А. Принцип обов'язковості судових рішень у цивільному судочинстві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 3. С.175-178.

5.Кройтор В.А. Суд як суб'єкт судової правотворчості в цивільному судочинстві України. *Порівняльно-аналітичне правознавство*. 2023. № 2. С.375-379

6.Кройтор В.А. Прецедентний характер рішень Європейського Суду з прав людини в сучасному цивільному процесуальному праві України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 4. С.192-198.

7.Кройтор В.А., Сібільов Д.М. Реалізація функції судового контролю за виконавчим провадженням. *Наукові інновації та передові технології. Серія «Право»*. 2023. № 5 (19). С.299-305.

8.Кравцов С.О. Міжнародний комерційний арбітраж та національні суди: Монографія. Х.: Право, 2014. 232 с.

9.Кройтор В.А. Проблеми розвитку альтернативного (позасудового) та досудового врегулювання спорів: пошук моделі системи вирішення спорів в Україні. *Доктрина приватного права: традиції та сучасність: матеріали ХХ наук.-практ. конф., присвяч. 100-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР, ректора Харків. юрид. ін-ту (1962–1987 рр.) В. П. Маслова* (Харків, 4 лют. 2022 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. цивіл. права №1, Каф. цивіл. права №2; Нац. акад. прав. наук України, Від-ня цивіл.-прав. дисциплін; Харків. обл. осередок Всеукр. гром. орг. «Асоц. цивілістів України». Харків: Право, 2022. С. 107-113.

10.Кройтор В.А. Проблеми запровадження обов'язкового досудового врегулювання цивільних спорів. *Проблеми вдосконалення приватноправових механізмів набуття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних та сімейних прав : матеріали науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Чингізхана Нуфатовича Азімова* (Харків, 15 грудня 2021 р.). Харків, 2021. С. 41-45.

11.Кот О. О. Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та судової практики : монографія. Київ : Алерта, 2017. 494 с.

12.Козирева В. П., Гаврилішин А. П. Медіація як альтернативний спосіб вирішення господарських спорів. *Малий і середній бізнес(право, держава, економіка)*. 2011. № 1/2. С. 122–128.

13.Проценко Д. Допустимість медіації в цивільних, господарських, адміністративних і трудових спорах. *Юридичний журнал*. 2013. № 6/7. С. 102–107.

14. Романюк Я. М. Застосування цивільно-правових норм у цивільному судочинстві України (питання теорії і практики) : монографія. Київ : Ін Юре, 2016. 536 с.

15. Ткачук, О. С. Альтернативне вирішення спорів як форма захисту цивільних прав, свобод та інтересів. *Проблеми законності*. Вип. 133. С. 20-31.

16. Шпенюв Д. Третейські суди в Україні: правова природа та перспективи розвитку. *Вісник Вищого адміністративного суду України*. 2012. № 2. С. 23–30.

17. Штефан О. Альтернативна судова юрисдикція з розгляду цивільних справ у країнах ЄС. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2013. № 3. С. 55–62.

18. European Code of Conduct for Mediators: URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/593789/EPRS_IDA\(2016\)593789_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/593789/EPRS_IDA(2016)593789_EN.pdf)

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://www.rada.gov.ua/>
2. Офіційний сайт Судова влада України URL: <https://court.gov.ua/>

3. Єдиний державний реєстр судових рішень URL:
<https://search.ukr.net/?q=%D0%84%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%80%D0%B5%D1%94%D1%81%D1%82%D1%80%20%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%85%20%D1%80%D1%96%D1%88%D0%B5%D0%BD%D1%8C%20#gsc.tab=0&gsc.q=%D0%84%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%80%D0%B5%D1%94%D1%81%D1%82%D1%80%20%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%85%20%D1%80%D1%96%D1%88%D0%B5%D0%BD%D1%8C%20&gsc.page=1>

4. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського URL:
<http://www.nbuv.gov.ua/>

5. Офіційний сайт Харківського національного університету внутрішніх справ URL: <https://univd.edu.ua/>

6. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленко URL:
<https://korolenko.kharkov.com/>